

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-3-67-35>

УДК 327.7(477+479.24)

Тихоненко І.В., Андрущак О.В.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

УКРАЇНСЬКО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІ ВІДНОСИНИ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА ПЕТРА ПОРОШЕНКА

Анотація. У статті здійснено спробу розгляду українсько-азербайджанських відносин за президентства Петра Порошенка. Аналізується взаємодія між Україною та Азербайджаном у безпековій, економічній та культурно-гуманітарній сфері, що підтверджує статус відносин між державами як стратегічних. Висвітлюється вплив подій 2014 р. на двосторонні відносини та акцентується увага на підтримці позиції не порушення принципу територіальної цілісності у двосторонніх відносинах. Автори дійшли висновку про важливість для України економічного аспекту відносин з Азербайджаном, що втілюється у енергетичній незалежності від Росії, а також посилення співпраці між державами.

Ключові слова: Україна, Азербайджан, стратегічне партнерство, безпека, енергетичний чинник.

Tykhonenko Iryna, Andrushchak Olha
Petro Mohyla Black Sea National University

UKRAINIAN-AZERBAIJANI RELATIONS UNDER THE PRESIDENCY OF PETRO POROSHENKO

Summary. The article attempts to consider Ukrainian-Azerbaijani relations under the leadership of Petro Poroshenko. The interaction between Ukraine and Azerbaijan in the security, economic, cultural and humanitarian spheres that confirms the status of relations between states as strategic is analyzed. The influence of the events of 2014 on bilateral relations is highlighted especially in maintaining of the principle of territorial integrity in bilateral relations. For example, Ukraine does not recognize the legitimacy of the Nagorno-Karabakh Republic, in particular the referendum held in 2017, thus supporting the territorial integrity of Azerbaijan. In turn, Baku does not recognize the legitimacy of a referendum held by Russia in the Crimea, and condemns Russian aggression in the east of Ukraine. However, official Baku has its own national interests and support partnership with Russia. Ukraine's relations with Azerbaijan in the economic sphere under the presidency of Petro Poroshenko have reaffirmed their stability, and have also become the manifestation of Kyiv's energy independence from Moscow (in particular, in the context of the Trans-Anatolian gas pipeline). Cooperation between the states in the energy sector have become more active because of activities of the Azerbaijani state oil company SOCAR on the energy market of Ukraine. It should be noted that the broadcast of the Ukrainian state television channel "UA / TV" in Azerbaijan has been a positive impulse for the development of Ukraine's public diplomacy. Such actions of Ukraine contribute to the objective dissemination of information about the events in the country, in view of Russia's hybrid war against Ukraine. The authors came to the conclusion that under the presidency of Petro Poroshenko since 2014 Ukraine and Azerbaijan have confirmed their relations as strategic and cooperate as equal partners, respecting the national interests of each other.

Keywords: Ukraine, Azerbaijan, strategic partnership, security, energy factor.

Постановка проблеми. Українсько-азербайджанські дипломатичні відносини встановилися у 1992 р. Курс на становлення тісної співпраці України з Азербайджанською Республікою (АР) заклали ще Л. М. Кравчук. Кожен з наступних українських президентів продовжував його традицію. Зауважимо, що відносини між Україною та Азербайджаном мають характер стратегічних і торкаються низки сфер співробітництва. Події 2014 р. в Україні певним чином вплинули на двосторонні відносини, які не втратили характеру стратегічних, проте, зазнали певної модернізації. Варто відзначити, що за президентства П.О. Порошенка офіційні Київ та Баку підтвердили свої позиції у безпекових питаннях стосовно один одного, а також активували співробітництво у економічній сфері, насамперед, нафтогазовій галузі. Адже, енергетична сфера є важливою складовою зовнішньополітичного курсу України, зокрема, у форматі так званого «російського» фактору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українсько-азербайджанські відносини характеризуються як стратегічне партнерство, що розглядається у праці українського дослідника – Б.О. Парахонського [6]. Еволюція відносин між Києвом та Баку стала об'єктом дослідження українських науковців – П.М. Тригуба [9]. Л.М. Якименко [11]. Серед азербайджанських науковців двосторонні відносини між Києвом та Баку досліджували Ш. Гаджієв [4] та А. Валієв [13]. У праці американського науковця М. Дормана приділено певну увагу саме українсько-азербайджанському питанню, прогнозуючи, що вини стануть сильними стратегічними партнерами і їх політика буде співзвучною [12].

Відносини Азербайджану та України на сучасному етапі, насамперед, за президентства П.О. Порошенка не є достатньо проаналізовані у наукових розвідках, що актуалізує тему дослідження. Тому, при проведенні дослідження інформативну основу склали інтерв'ю Надзвичайного посла України в Азербайджані.

чайного і Повноважного Посла України в Азербайджанській Республіці Олександра Міщенка [5], Надзвичайного та Повноважного Посла Азербайджану в Україні Азера Худієва [1], а також інформація сайту Посольства України в Азербайджанській Республіці [8] та Посольства Азербайджанської Республіки в Україні [10].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний науковий аналіз еволюції українсько-азербайджанських відносин, недостатньо дослідженим є стан двосторонньої взаємодії з 2014 р., який став вирішальним у розвитку української державності, а саме за президентства П.О. Порошенка, зважаючи на вплив безпекового та енергетичного чинників у відносинах.

Отже, метою статті є спроба проаналізувати основні вектори стратегічної співпраці України та Азербайджану за президентства П.О. Порошенка.

Виклад основного матеріалу. Практична співпраця між Азербайджаном і Україною в різних сферах завжди відрізнялося стабільним розвитком, розширенням гуманітарних контактів, поглибленням взаєморозуміння між народами двох країн. Сьогодні ці відносини переживають новий етап розвитку.

Дружні відносини між Азербайджаном і Україною склалися набагато раніше офіційного встановлення дипломатичних відносин між Києвом і Баку. Варто наголосити, що між двома народами не існує неврегульованих конфліктів. Україна та Азербайджан мають налагоджений механізм двосторонніх відносин у політичній, економічній, культурно-гуманітарній сферах.

Станом на 1 грудня 2018 р. між Україною та АР підписано 129 міжнародних документів. Головними із них є Договір про дружбу та співробітництво від 9 грудня 1992 р. та Договір про дружбу, співробітництво та партнерство від 16 березня 2000 р., що визначають основні напрями, форми та методи співробітництва між державами. Важливим політичним документом є Декларація про дружбу та стратегічне партнерство між Україною та Азербайджанською Республікою від 22 квітня 2008 р., яка визначає рівень співробітництва між державами як стратегічний. Україна і Азербайджан підтримують ініціативи один одного у форматі багатосторонньої дипломатії, зокрема у діяльності в ООН, ОБСЄ [8].

В період президентства П.О. Порошенка відносини України з Азербайджаном підтвердили засади стратегічних, а також набули нової динаміки. Питання безпекової сфери стало досить актуальними для України після подій 2014 р., що проявилось і у відносинах з Азербайджанською Республікою. Хоча Росія звертається до принципу самовизначення націй у подіях в Криму, Азербайджан підтримав територіальну цілісність України під час голосування Генеральної асамблеї ООН щодо України у березні 2014 р. [7]. Зауважимо, що Азербайджан входив до переліку більш ніж ста країн, які проголосували за резолюцію на підтримку територіальної цілісності нашої держави. Серед членів Співдружності Незалежних Держав (СНД) Молдова була єдиною, хто проголосував «за». Росія, Білорусь і Вірменія проголосували проти, тоді як інші утрималися (Казахстан і Узбекистан) або були відсутні (Кир-

гизія і Таджикистан). Баку також підтримав територіальну цілісність України в Парламентській асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) [13].

У свою чергу, Україна дотримується своєї позиції щодо територіальної цілісності Азербайджану у контексті Нагірно-Карабахського конфлікту. У червні 2007 р. екс-президент України В. Ющенко зазначив, що вірмено-азербайджанський конфлікт навколо Нагірного Карабаху може бути розв'язаний тільки в межах територіальної цілісності АР. Спроби розв'язати проблему іншим шляхом – це даремне витрачання часу [3]. Така позиція України залишається незмінною і за президентства П. Порошенка.

Новий імпульс у відносинах між Україною та Азербайджаном було надано після 20 лютого 2017 р., коли проходив так званий «референдум» в Нагірному Карабасі, а українська сторона чітко заявила, що вона не визнає цей «референдум» і вважає його неправомірним. Азербайджанська сторона, у свою чергу, заявляє про невизнання тимчасової окупації Криму. Надзвичайний та Повноважний Посол України в АР О. Міщенко наголосив: «Ми [Україна] дуже вдячні, що за час окупації жоден азербайджанський чиновник не відвідував Крим, при тому, що з російської сторони, як ми знаємо, були спроби щось таке організувати. Азербайджан дуже чітко дотримується своєї позиції» [5].

Азербайджанська Республіка в свою чергу також підтримує Україну в Кримському питанні. Позиція Азербайджану досить активна, що відображено на сторінці Посольства Азербайджанської Республіки в Україні. 2 березня 2019 р. Посольством України в Азербайджанській Республіці було проведено захід, присвячений 5-м роковинам російської окупації Криму. Крім цього 25 лютого 2019 р. на заході в Сумгаїті азербайджанські дипломати підкреслили, що дії РФ неприпустимі для післявоєнної Європи [8].

Українсько-азербайджанські відносини у безпековій сфері після 2014 р. не можна розглядати без урахування «російського» чинника, а також національних інтересів обох держав. Зокрема, азербайджанський дослідник А. Валєв зазначає про те, що президент АР І. Алієв неодноразово заявляв, що Захід застосовує подвійні стандарти: він накладає санкції на Росію за її окупацію Криму і підтримку сепаратизму на Донбасі, поки ніколи не розглядав санкції проти Вірменії за окупацію Карабаху. У свою чергу, криза в Україні змусила політиків у Сполучених Штатах більше уваги приділяти Азербайджану як потенційно надійного постачальника природного газу для найближчих союзників Вашингтону в Європі. У 2014 р. Спеціальний представник Державного департаменту США та Координатор з питань міжнародних енергетичних питань К. Паскуал підкреслив роль Південного газового коридору у сприянні енергетичній безпеці Південної Європи [13].

У свою чергу, енергетична сфера займає чільне місце у двосторонніх українсько-азербайджанських відносинах. Як зазначається у аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки», започаткування в Азербайджані 20 вересня 2014 р. будівництва Півден-

ного енергетичного коридору не лише відкриває нові можливості для ГУАМ у контексті транспортування каспійського газу до Європи, а й сприяє зміцненню регіональної безпеки на ґрунті захисту спільних енергетичних інтересів країн-членів об'єднання. Це посилює для України важливість подальшої розбудови відносин з Азербайджаном як у форматі ГУАМ, так і поза ним [2, с. 131].

Під час робочого візиту до Туреччини 12 червня 2018 р. президент України П. Порошенко домовився з президентом Азербайджанської Республіки І. Алієвим про подальше розширення взаємовигідних відносин в тристоронньому форматі Україна-Азербайджан-Туреччина [8]. Така взаємодія є важливою для України у контексті енергетичної незалежності від Росії та диверсифікації джерел енергопостачання, зокрема, у зв'язку із реалізацією Трансанатолійського газопроводу з Азербайджану на Захід в обхід РФ.

У нафтогазовій сфері ключовим фактором співробітництва є активізація Азербайджанської державної нафтової компанії SOCAR на ринку енергоносіїв України, що стало одним із проявів відмови України від російської нафти та газу. Як зазначив у інтерв'ю Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджанської Республіки в Україні А. Худієв, відповідно до укладеної між ПАТ «Укртатнафта» і компанією SOCAR угоди, починаючи з жовтня 2016 р., для переробки до Кременчуцького НПЗ систематично надходить азербайджанська нафта марки «Azeri Light». У 2017 р. SOCAR поставила в Україну 758,9 тис. тонн сирової нафти і газового конденсату [1]. Це важливий фактор, що дозволяє Україні стати більш незалежною від Росії. Нафтогазова промисловість Азербайджану, яка забезпечувала сировиною нафтопереробні заводи України, будувалася на українському металі, і устаткуванні, що ставало передумовою до більш тісного співробітництва.

Своїми діями П. Порошенко чітко дає зрозуміти, що політичний аспект дуже важливий у відносинах двох країн, але на перший план ставляться економічні амбіції. За даними інтернет-сторінки Посольства України в Азербайджанській Республіці, у січні-вересні 2018 р. обсяги торгівлі товарами склали 586,5 млн. дол. США та збільшилися у порівнянні з аналогічним періодом 2017 р. (535,0 млн. дол. США) на 9,6%, експорт – 247,4 млн. дол. США (↓1,3%), імпорт – 339,1 млн. дол. США (↑19,3%). Негативне сальдо складо -91,7 млн. дол. США. У першому півріччі 2018 р. показник інвестицій з Азербайджану в Україну склав 225,6 млн. дол. США [8].

В 2016 р. між Одеським морським бюро та Бакінським морським бюро реалізовано 90 мільйонний контракт на будівництво паромів. З української сторони «флагманським проектом» в Азербайджані є будівництво фармацевтичного заводу «Індар» спільно з Азербайджанською інвестиційною компанією на острові Піраллахи. Спочатку він буде виробляти інфузійні розчини, а в майбутньому, можливо, і більш наукомісткі препарати [5].

22 червня 2018 р. у Києві було відкрито Торговий дім Азербайджану в Україні, що має стати запорукою більш ефективного співробітництва між державами у економічній сфері [10].

Варто наголосити, що у реалізації зовнішньої політики України у відносинах з Азербайджаном останнім часом Київ ефективно використовує публічну дипломатію, а саме таку її складову як медіа сферу. Зокрема, за результатами роботи посольства України в АР, з початку 2016 р. на всій території Азербайджану розпочато ретрансляцію українського державного телевізійного каналу «UA/TV» (в Україні відповідно ретранслюється «AzTV»). Це є вагомим фактором у реалізації української зовнішньої політики в умовах триваючої агресії Росії проти України, так як трансляція українського телебачення в Азербайджані дає можливість отримувати новини безпосередньо з України як щодо ситуації в державі, так і її зовнішньої політики [8].

Висновки і пропозиції. Отже, за президентства П. Порошенка, після Революції Гідності, українсько-азербайджанські можна розглядати крізь призму таких чинників. По-перше, незмінної позиції обох держав щодо дотримання принципу непорушення територіальної цілісності держав у міжнародних відносинах, що виявилось у невизнанні анексії Криму РФ у 2014 р. зі сторони Азербайджану та невизнанні Україною референдуму у Нагірному-Карабасі у 2017 р. По-друге, Азербайджан може стати альтернативним варіантом отримання вуглеводнів як для України, так і для Європейського Союзу, що є показником енергонезалежності України від Росії. По-третє, статистичні данні щодо співпраці України та Азербайджану з 2014 р. в різних сферах мають тенденцію до зростання, що проявляється у відповідних угодах між державами. На основі вище згаданих фактів, можна стверджувати, що за президентства П. Порошенка Київ та Баку продовжують активно співпрацювати, підтверджуючи стратегічний характер двосторонніх відносин.

Список літератури:

1. Азер Худієв, Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджану: «Ми готові забезпечити енергетичну безпеку Україні». *Укрінформ*. 2018. 25 січня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2388796-azer-hudiev-nadzvicajnij-i-povnovaznij-posol-azerbajdzanu.html>
2. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». Київ : НІСД, 2014. 148 с.
3. Виктор Ющенко: «Карабахская проблема может быть решена только в рамках территориальной целостности Азербайджана». *Day.Az*. 2007. 15 июня. URL: <http://www.day.az/news/politics/83062.html>
4. Гаджиев Ш. На основе далеких и глубоких интересов. Украина – Азербайджан: три напрями економічного співробітництва. *Політика і час*. Київ, 1998. № 6. С. 10–14.
5. Олександр Міщенко: «Співпраця України і Азербайджану ґрунтується на столітній дружбі і взаємоповазі» / Міністерство закордонних справ України. 2018. 4 червня. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/interviews-and-articles/6215-oleksandr-mishchenko-spiwpraca-ukrajini-i-azerbajdzhanu-runtujetyusa-na-stolitnij-druzhibi-i-vzajemopovazi>
6. Парахонський Б.О. Стратегічні інтереси України в країнах Чорноморського регіону та національна безпека. Київ : Академія, 2014. 134 с.

7. Порошенко та Алієв: невизнання анексії Нагірного Карабаху та Криму. *Крим.Реалії*. 2016. 15 липня. URL: <https://ua.krymr.com/a/27858878.html>
8. Посольство України в Азербайджанській Республіці: офіційний сайт. URL: <https://azerbaijan.mfa.gov.ua/ua>
9. Тригуб П.М. Українсько-азербайджанські відносини: тенденції розвитку *Електронний журнал «Scientific world»*. 2013. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer32/414.pdf>
10. У Києві відкрили Торговий дім Азербайджану. *Посольство Азербайджанської Республіки в Україні*. 2018. 22 червня. URL: <http://kiev.mfa.gov.az/news/49/3102>
11. Якименко Л.М. Українсько-азербайджанські відносини в контексті євроінтеграційних устремлінь обох держав. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 78. С. 106–109.
12. Dorman M. The future of transatlantic relations: perception, policy and practice. Stanford, USA: Stanford University Press, 2010. 202 p.
13. Valiyev A. Azerbaijan's Balancing Act in the Ukraine Crisis / PONARS Eurasia Policy Memo. № 352. 2014. URL: <http://www.ponarseurasia.org/memo/azerbajians-balancing-act-ukraine-crisis>

References:

1. Azer Khudiyev, Nadzvychainiy i Povnovazhnyi Posol Azerbaidzhanu: «My hotovi zabezpechyty enerhetychnu bezpeku Ukraini» [Azer Khudiev, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Azerbaijan: "We are ready to provide energy security to Ukraine"]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2388796-azer-hudiev-nadzvicajnij-i-povnovaznij-posol-azerbaidzhanu.html> (accessed 28 march 2019).
2. Analitichna dopovid Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen do pozacherhovoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovishche Ukrainy u sferi natsionalnoi bezpeky» (2014). [Analytical report of the National Institute for Strategic Studies to the extraordinary message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "About the Internal and External Situation of Ukraine in the Sphere of National Security"]. Kyiv : NISD. (in Ukrainian)
3. Viktor Yushchenko: «Karabakhskaya problema mozhет byt reshena tolko v ramkakh terrytorialnoi tselostnosti Azerbaidzhanu» [Viktor Yushchenko: "The Karabakh problem can only be solved within the territorial integrity of Azerbaijan"]. Available at: <http://www.day.az/news/politics/83062.html> (accessed 28 march 2019).
4. Hadzhyev Sh. (1998). Na osnovi dalekosiaznykh i hlybokyykh interesiv. Ukraina – Azerbaidzhan: try napriamy ekonomichnoho spivrobitnytstva [Based on far-reaching and profound interests. Ukraine – Azerbaijan: Three Areas of Economic Cooperation]. *Polityka i chas*, vol. 6, pp. 10–14.
5. Oleksandr Mishchenko: «Spivpratsia Ukrainy i Azerbaidzhanu gruntuietsia na stolitnij druzhbi i vzaiemopovazi» [Alexander Mishchenko: "Cooperation between Ukraine and Azerbaijan is based on centuries-old friendship and mutual respect"]. Available at: <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/interviews-and-articles/6215-oleksandr-mishchenko-spivpratsya-ukrajini-i-azerbaidzhanu-runtujetytsya-na-stolitnij-druzhbi-i-vzajemopovazi> (accessed 28 march 2019).
6. Parakhonskyi B.O. (2014). Stratehichni interesy Ukrainy v krainakh Chornomorskoho rehionu ta natsionalna bezpeka [Strategic interests of Ukraine in the countries of the Black Sea region and national security]. Kyiv : Akademiia. (in Ukrainian)
7. Poroshenko ta Aliiev: nevyznannia aneksii Nahirnoho Karabakhu ta Krymu [Poroshenko and Aliyev: failure to recognize the annexation of Nagorno-Karabakh and the Crimea]. Available at: <https://ua.krymr.com/a/27858878.html> (accessed 28 march 2019).
8. Posolstvo Ukrainy v Azerbaidzhanskii Respublitsi: ofitsiyniy sait [Embassy of Ukraine in the Republic of Azerbaijan: official website]. Available at: <https://azerbaijan.mfa.gov.ua/ua> (accessed 28 march 2019).
9. Tryhub P.M. (2013). Ukrainsko-azerbaidzhanski vidnosyny: tendentsii rozvytku [Ukrainian-Azerbaijani relations: trends of development] *Elektronnyi zhurnal «Scientific world»*. [Scientific world (electronic journal)]. Available at: <https://www.sworld.com.ua/konfer32/414.pdf> (accessed 28 march 2019).
10. U Kyievi vidkryly Torhoviy dim Azerbaidzhanu [The Trade House of Azerbaijan was opened in Kiev]. Available at: <http://kiev.mfa.gov.az/news/49/3102> (accessed 28 march 2019).
11. Yakymenko L.M. (2013). Ukrainsko-azerbaidzhanski vidnosyny v konteksti yevrointehratsiinykh ustremlyn obokh derzhav [Ukrainian-Azerbaijani relations in the context of the European integration aspirations of both states]. *Hileia: naukovyi visnyk*, vol. 78, pp. 106–109.
12. Dorman M. (2010). The future of transatlantic relations: perception, policy and practice. Stanford, USA: Stanford University Press.
13. Valiyev A. (2014). Azerbaijan's Balancing Act in the Ukraine Crisis. *PONARS Eurasia Policy Memo*. Vol. 352. Available at: <http://www.ponarseurasia.org/memo/azerbajians-balancing-act-ukraine-crisis> (accessed 28 march 2019).